

CUPRINS

Bătrânul din vagon / 13
Câteva nopți / 45
Apartamentul de la ultimul etaj – <i>al primul stasimon</i> / 67
Grădinarii Salonicului / 75
Gheena / 109
Apartamentul de la ultimul etaj – <i>al doilea stasimon</i> / 141
Călcăiul de fier / 149
Foametea albă / 177
Apartamentul de la ultimul etaj – <i>al treilea stasimon</i> / 195
Palatul de pe Bulevardul Hoche / 201
Hrysanna / 233
Apartamentul de la ultimul etaj – <i>al patrulea stasimon</i> / 261
Ia spune-mi, Girdot, de ce te temi? / 269
Te văd singur / 285
Apartamentul de la ultimul etaj – <i>al cincilea stasimon</i> / 313
Capcana / 319
În jurul unei fântâni / 355
Apartamentul de la ultimul etaj – <i>al șaselea stasimon</i> / 393
Nopți la „Gortys“ / 399
Luna de miere din Lumea de jos / 433
Apartamentul de la ultimul etaj – <i>al șaptelea stasimon</i> / 473
Rivka / 477
Următorul popas... bezna / 499
Încă o noapte / 529

MULȚUMIRI

Lui Vasilis Kolonas, pentru prețiosul studiu despre cartierul Exohes, precum și pentru răbdarea față de șirul de întrebări nesfârșite pe care i le-am pus. Lui Dimitris Stefanakis, pentru evocarea lumii lui Basil Zaharoff în romanul său *Film noir*. Lui Vasilis I. Tzanakaris, pentru cartea *Sultanul Roșu*, care ne-a zugrăvit zilele petrecute de Abdul-Hamid la Salonic. Lui Hristos Anastasopoulos, pentru sfaturile vestimentare. Medicilor oftalmologi Thomas Papaioannou și Petros Rasoglou, precum și profesorului Konstantinos Hatzopoulos. Lui Zahos Kantarellis și Mariei Rammou, care mi-a fost corector. Mulțumiri și un salut de prietenie lui Tasos Papadopoulos, pentru vizita și conversația din Anvers, dar și lui Theodosis Kottas, ghidul statornic și ajutorul meu în navigarea pe internet.

BĂTRÂNUL DIN VAGON

*Gara, 22 aprilie 1909,
ora europeană 22:45*

O dihanie cu un ochi galben, în adâncul nopții. E din fier, e un tren, e murdar de fum și neguros de la aburii ce-i ies din măruntaie. A pornit din Gara Sirkeci¹, din Constantinopol², și călătorește deja de douăzeci de ore. Până acum, a prins pe drum două asfințituri și un răsărit de soare. E un tren bătuit, care duce câțiva călători și un sultan cu mâinile șiroind de sânge.

De ceasuri întregi își ține capul îmbătrânit sprijinit de geamul vagonului somptuos. În primele două nopți de călătorie,

1. Gară din partea europeană a Constantinopolului, construită în stil *Art Nouveau* și inaugurată în 1890 (notele care nu au altă mențiune îi aparțin autorului).

2. Deși, la nivel internațional, denumirea oficială a orașului este Istanbul începând cu 1930, aceasta a fost păstrată de-a lungul întregului roman atât pentru uniformitate, cât și pentru că este utilizată încă și astăzi de vorbitorii de limba greacă. (*N. trad.*)

sultanul detronat Abdul-Hamid al II-lea mai mult privește tăcut pe fereastră umbrele argintii ale copacilor și caselor scunde. Se zgâiește la nălucile plâsmuite de lumina lunii și, preț de o clipă, i se pare că vede fluturând undeva un steag cu lună – nu acela al împărăției sale, ci al nopții, al cârmuirii ce dăinuie pe vecie.

Trenul fusese pregătit de către Comitetul Revoluționar în numai câteva ore, anume pentru el, un tren pustiu care să-l trimită departe de Constantinopol, în exil. Monarhul este însoțit de cei doi fii ai săi mai mici, de trei dintre nevestele sale, de aghiotanți, de o droaie de servitori, precum și de străjile care-l păzesc cu inimile strânse. Nu e mult de când padișahul și-a pierdut atotputernicia, iar supușii lui au nevoie de timp ca să se obișnuiască.

În gara din Salonic nu se află niciun oficial să-l întâmpine, ci doar o garnizoană locală și comandantul Școlii de Jandarmerie, un general italian, Di Robilant, care vorbește stricat turca otomană.

Comandantul îl pofteste pe sultanul decăzut să ia loc în mașina sa, dar acesta refuză. Cu puterea știrbită, sultanul vrea să meargă cu trăsura, vrea să audă zgomot de copite pe caldarâm, clinchet de hamuri cu zurgălăi, vrea să adulmece răsuflarea aburită a cailor în umezeala nopții.

I se aduce o trăsură, ce pornește pe drumuri strâmte și întunecate. Ordinele Comitetului „Unire și Progres” sunt clare: transferul trebuie să se desfășoare discret, dacă se poate chiar în taină, departe de centrul zgomotos al orașului și de faleza unde toate cafenelele-șantan sunt încă deschise, iar lămpile cu gaz trădează orice mișcare. De două zile, împodobit cu steaguri și scaldat în lumină, Salonicul sărbătorește detronarea sultanului; de altfel, aici se află dintotdeauna sediul Comitetului Revoluționar. Padișahul exilat – motivul însuși al acestei bucurii – sosește drept în sânul orașului, dar este încă noapte și Salonicul nu o știe.

Trăsura îl zdruncină când și când pe sultanul decăzut Abdul-Hamid al II-lea, căci drumeagurile Cetății de Sus sunt pline de hârtoape. De la umezeală, nasul mare îi curge, în mâna stângă ține o batistă și cu cealaltă se agață vârtos de mâner, întrucât curbele și gropile din caldarâm nu se mai sfârșesc.

În timp ce coboară dinspre zidurile răsăritene, pe partea stângă se deslușesc luminile Spitalului Municipal Hamidiye, care-i poartă numele. „Umbra lui Dumnezeu pe pământ“ s-a îngrijit de propriii supuși mai bine de treizeci de ani. Iar ei, cugetă el cu tristețe, l-au răsplătit cu răpirea și întemnițarea într-un tren pustiu.

Sufletul și șoldurile padișahului se mai liniștesc când trăsura începe să lunece pe dalele Bulevardului Hamidiye, botezat tot cu numele lui. Se mai domolește când vede marea – o bucată de oglindă spartă strălucind sub razele lunii. În dreptul fântânii de marmură din capătul bulevardului, adierea sărată a golfului îl furnică în barbă. Între timp, vizitiul dă bice cailor să străbată degrabă drumul aristocratic înțesat de consulate, unde sumedenie de ochi pândesc dinapoia draperiilor, iar cafenelele sunt încă deschise.

Trăsura cotește la stânga spre bulevardul următor. Monarhul își desprinde ochii de la mare și privirea îi este captivată de monotonia liniilor de tramvai. Șinele îl fac să se întoarcă în urmă cu cincizeci de ani și-i amintesc că vizitase orașul acesta pe vremea când era un tânăr prinț. Acum se întreabă unde-l vor conduce liniile astea de fier – poate spre un mormânt care-l așteaptă căscat.

Dinaintea trăsurii merg călări perechi de jandarmi galopând. Au gâtul de marmură și privesc doar în față. În urmă vine o caravană mică târând rămășițele lumii sale din palatul Yıldız, pe care l-a părăsit pentru totdeauna.

Bulevardul pe care îl străbat acum are un aer impresionant: trotuare de-o parte și de cealaltă, șiruri de copaci, lumini, vile mărețe cu turnuri și grădini luxuriante ce se întrezăresc dinapoia grilajelor înalte de fier. Sultanul nu le ia prea mult în seamă și, din când în când, ochii i se închid – a îmbătrânit. Își mângâie doar palma stângă cu degetele mâinii drepte; parcă ar căuta ceva pipăindu-și liniile mâinii. Dacă soarta îi e întipărită pe piele, atunci padișahul ghicitor în palmă nu va întârzia s-o descopere.

*

Începuse să se lumineze de ziuă. Orașul urma să se trezească în curând. Lefteris, încă nespălat pe față, luă muslucul³ și plecă să-l umple la cișmeaua publică din apropiere. Mamă-sa dormea. Somnul o cuprindea de obicei cu puțin înainte de revărsatul zorilor, când i se oprea tusea. La numai doi pași depărtare, marea răspândea mirosul algelor de pe țărm și al nisipului umed care aștepta răsăritul ca să se usuce.

Tatăl și fiul fărâmițară bucăți de pâine uscată în laptele cald și începură să mănânce în tăcere. Dinăuntru, din odaie, se auzea răsuflarea grea a mamei. Lefteris lovea înadins cu lingura în farfuria smălțuită, căci uneori nu mai suporta să-i audă horcăitul. Tată-său mânca împietrit și fără să-l privească. Băiatul împlinise deja unsprezece ani, nu mai avea nevoie de alinturi.

Ieșiră din casă și o luară pe ulița care dădea în Bulevardul Exohes. Se opriră în fața izvorului tămăduitor al Sfintei Solomonie. Tată-său își făcu semnul crucii și apoi, la fel ca în fiecare dimineață, drumurile lor se despărțiră. Lefteris porni spre

3. Rezervor de tablă.

centrul oraşului, unde se aflau agenţiile de ziare, iar kir-Iannis Zevgos o apucă înspre est, către conacele cu grădini, spre Vila Allatini din susul morilor, acolo unde se termina bulevardul cu vile şi începea drumul spre Şcoala Agricolă.

Lefteris se opri locului să caşte gura la tramvaiul ce tocmai trecea. Era plin cu bărbaţi îmbrăcaţi în costume, cu pălării crem şi gulere apretate. Cei mai mulţi dintre ei lucrau în Cartierul apusenilor şi în port, la bănci sau la birourile maritime. Luase şi el o dată tramvaiul până în centru, la agenţia de unde ridica ziarele. Se suise în el deoarece, cu o zi înainte, i se înfipsese un cui în talpă şi şontăcia, lăsând urme în ţărână pe unde trecea. Prin „o dată“ se înţelege cu bilet, altminteri sărea şi se agăţa mai mereu de coada vagonului, fără ca vatmanul să-l poată zări în oglindă. De obicei o făcea după-amiezile, pe arşiţă, sau în zilele foarte aglomerate, cerşindu-le călătorilor tăcerea complice. Ducea degetul la buze şi le privea rugător pe cameristele şi guvernantele îmbrăcate în alb, care coborau undeva pe la vilele lui Ath. Sossidis, Hr. Gheorghiadis, Hadzhimishev, Levi Modiano, Abbott, Per. Hatzilazarou...

Iuţi pasul, fiindcă soarele începuse să se înalţe. Trecu prin faţa berăriei „Mica Grădină“, unde văzu un ospătar măturând curtea.

– Ai întârziat, Lefterakis! E deja amiază! îi strigă acela.

Mări şi mai mult pasul şi se afundă până la gleznă în apa adusă de pârâul din apropiere. La cafeneaua de la Turnul Alb, primii clienţi se așezaseră deja la mese şi își sorbeau cafeaua de dimineață. Înțelese că se făcuse foarte târziu și începu să alerge. O luă pe Bulevardul Hamidiye și trecu în goană prin fața cafe-nelei „Parthenon“. Scurtă drumul și ajunse pe celălalt trotuar, ocolind câteva balegi de cal aburinde. Se afundă mai apoi pe

străduțele din vechea cetate, unde soarele nu răzbătea decât la ceasul amiezii.

*

Din depărtare, Iannis Zevgos zări vila și, odată cu ea, lumea adunată buluc în fața grilajelor de fier. O mulțime de bărbați în uniformă militară umplea curtea până-n capăt, unde începeau treptele de marmură. Își croi drum prin gloata de curioși împingând cu coatele în stânga și-n dreapta, până ce izbuti să ajungă la poarta enormă de fier. Nu era nevoie să întrebe ce se întâmpla, pricepuse deja din discuțiile mulțimii: sultanul Abdul-Hamid se afla închis în Vila Allatini.

Doi jandarmi cu aer fioros îl opriră la intrare și el începu să le explice stâlcit în limba osmanlâie: că era de mulți ani grădinar la vilă și că jumătate din zilele săptămânii și le petrecea acolo. Să-l întrebe și pe domnul director al Jandarmeriei, care locuise în vilă până alaltăieri. Ca să-și întărească spusele, își strecură degetul printre zăbrele, arătând spre căsuța unde-și adăpostea uneltele.

Unul dintre jandarmi îi făcu semn să-l urmeze. Kir-Iannis își luă pălăria în mână și se supuse. În timp ce mergea, privi temător în jur. Curtea imensă cu grădini găzduia de la un capăt la altul o pădurice de cizme strălucitoare și de săbii. Ofițeri de armată și de poliție, adunați în grupuri mici, discutau în șoaptă. Continuă să meargă în spatele jandarmului înalt, călcând pe pietrișul alb așternut chiar de el pe alee. Deasupra sa, copaci cu cuiburi de păsări – pini, cei mai mulți, și arțari –, iar lângă grilajul de fier, dafini și mirt; îi cunoștea pe fiecare în parte. Le dăduse chiar și nume, dar n-o mărturisise nimănui, căci îi era rușine. Trecu pe lângă rondurile de flori afânate; chiar ieri sădise acolo toate semințele primăverii. Oare cum de se schimbase așa totul într-o singură noapte?

La grajduri, o șură cu paie fusese transformată în Comandamentul garnizoanei. Un ofițer cu mustața răsucită îi completă un permis de intrare și îl umplu de ștampile.

– Să-l arăți la poartă! îi porunci. Mai ales în primele zile, până te-nvață străjile.

Ieși cu hârtia și pălăria în mână. Ridică pentru o clipă ochii spre ferestrele de la primul etaj. De multă vreme se obișnuise să vadă acolo familia directorului Jandarmeriei, Robilant Pașa. Până ieri locuiseră în vilă, dar fuseseră siliți să se mute în numai câteva ceasuri. Îi dăduseră pe oameni afară din casă și într-o singură noapte îi duseseră în altă parte. Sultanul ăsta era o pacoste. Cei din familia directorului erau oameni pașnici și discreți, iar el, kir-Iannis, grădinarul lor, se obișnuise să muncească în pace. Robilant Pașa avea doar doi paznici, care făceau cu schimbul ziua și noaptea, iar Iannis îi știa bine. Acum, lumea întregă se umpluse cu panașuri și chipiuri. Cum de se întorsese dintr-odată lumea cu susul în jos? Continuă să se întrebe. Cum de ajunsese un sultan să se amestece printre iedera și tufele lui de trandafiri?

– Dar oare o fi cu adevărat sultanul? se întreabă cu glas tare, nevenindu-i să creadă, și privi din nou spre ferestrele mari de la primul etaj.

În ultimele luni văzuse niște caricaturi care circulau prin ziarele străine și pe cărțile poștale. Padișahul era urât, scund, cocoșat, cu un nas mare și un aer lasciv. Adesea, Lefteris le aducea seara reviste, pe care le înapoia la agenție în dimineața următoare. Nevastă-sa, Gisèle, le citea și din ziarele franțuzești. Presa străină relata despre amante și roabe, orgii și valuri de sânge, îl supranumea „Sultanul Roșu“. Prin pumnalul lui trecuseră mii și mii de victime, așa se scria, și creștini, și musulmani. Nu făcea deosebiri între dușmanii săi, era democrat și tolerant în această

privință, le săpa tuturor groapa la fel. Asta era o dovadă palpabilă de egalitate și de frație. De ce oare îl dușmăneau revoluționarii din Comitet?

Clătină din cap într-o parte și-n alta ca să alunge gândurile fără rost, la fel cum cernea pământul brun prin zimbil ca să alunece pietricelele, chiar și cele mici, de mărimea unui bob de linte. Avea multă treabă, căci era anotimpul de săpat și însămânțat grădinile, dar, cu atâtea hârtii și peceti, se afla în întârziere. După ce vâri hârtia cu iscălituri la piept, porni spre magazie ca să-și ia uneltele de săpat, îngrășământul și nisipul de râu. În acest timp, pe treptele de marmură din fața vilei se descărcau cufere și lăzi.

*

În fiecare zi străbătea pe jos, de cel puțin două ori, bulevardul cel mare, de la cafeneaua lui Modiano, aflată dincolo de vila lui Allatini, până la fântâna de pe Bulevardul Hamidiye, iar de acolo o lua prin labirintul orașului vechi și făcea calea întoarsă, ca să apuce să-i dea o mână de ajutor tatălui său, care trudea încovoiat deasupra pământului încă de la mijitul zorilor.

Pornea de la agenția de lângă Banca Otomană cu un cărucior ticsit cu ziare și împărțea mai întâi abonamentele: *Farul Salonicului*⁴, *Adevărul*⁵, *Yeni Gazete*, *El Avenir*, *Asir*, *Journal de Salonique* ș.a. Urca scări, se strecura în birouri, în cafenele, în marile centre comerciale din Port. Când se terminau abonamentele, lua vreo cincizeci de foi și le băga în haina lăbărțată pe care o preschimbase în raniță, atârând-o de umeri cu sfori. Ținea la vedere una sau două pagini, în special pe cele cu titluri incendiare,

4. În original, *Faros tis Thessalonikis*. (N. trad.)

5. În original, *Aletheia*. (N. trad.)

și pornea din nou spre Exohes pe șoseaua lungă ce începea de la cafeneaua Turnului Alb.

În răstimpuri, striga tare, în patru-cinci limbi diferite, titlurile ziarelor și învățase, cu timpul, unde locuia fiecare. Se oprea în fața caselor înstărite și, cu capul vârat printre zăbrele, începea să strige pe limba celor ce locuiau acolo: în turcă, greacă, ladino, armeană, franceză, bulgară...

De cele mai multe ori, după ce se mai ușura de povară, cotea către Moscheea Nouă și se abătea pe-acasă, ca să vadă dacă nu cumva mamă-sa are nevoie de el. Casa lor era o veche magazie de lângă mare, pe care le-o cedase, contra unei chirii simbolice, binefăcătorul tatălui său, cel care fusese primul și singurul lui căpitan.

Trecuseră ani buni de când Iannis Zevgos se imbarcase marinar. De probă, îi spusese, doar pentru câteva luni. Rămăsese atât cât putuse, așteptând să vadă dacă până la urmă pânțele-i va suporta marea. Din Salonic până la Marsilia vomitase des, cu capul aplecat peste copastie, făcând să crească îndeajuns nivelul valurilor. A dat însă Domnul și-au fost nevoiți să acosteze câteva săptămâni la Marsilia. Acolo se dăruise muncii cu trup și suflet, trudise ca un hamal, mai rău ca un sclav, pentru că-i era rușine de căpitan și onoarea îl mâna să se cațare și să coboare pe coșurile de fum, sărind câte două trepte deodată.

La Marsilia o cunoscuse pe Gisèle. Muncea în prăvălia tatălui ei, una dintre primele tutungerii de pe drumul care ducea din port spre oraș. Din clipa în care-i zărise ochii de culoarea mierii, Iannis începuse să fumeze chiar și în somn. Până să se încheie luna, erau deja căsătoriți. Convertirea sa la religia ei, cea catolică, se petrecuse atât de repede, încât nici nu apucase să-și dea seama. Fusese ca o pișcătură de fânțar în timpul unui somn adânc. O privise

hipnotizat de iubire și îi dăruise religia strămoșilor săi, păstrând însă orașul natal. Plecaseră la Salonic cu trenul. Atât fusese zestrea lui Gisèle – două bilete de tren către împărăția sultanului.

Luaseră vechea magazie a căpitanului și-o văruiseră. Construiseră o masă de bucătărie și un closet. Trăseseră un burlan de pe acoperiș ca să se scurgă apa de ploaie și, pentru că nu aveau obloane, atârnaveră draperii groase la ferestre, ca marea să nu le vadă îmbrățișările.

După aceea, Iannis renunțase la corăbiile care-i pricinuiau greață și începuse să sape pământul, să-l sădească, să curețe copaci și să plivească. Îl fermeca adierea aceea diferită, a pământului mirosind a bălegar și a ierburi arse de soare. O iubi pe Gisèle, iubi și pământul, și așa i se liniștiră măruntaiele. Îl mai apuca uneori greața, dar numai atunci când se gândea c-ar putea s-o piardă într-o zi pe Gisèle.

Lefteris se născuse în 1898, după calendarul creștin, în toiul iernii. Fusese anul în care Poselli⁶ terminase Catedrala Catolică, numai că tot atunci luaseră foc Sinagoga Talmud Tora și vechea moară a lui Allatini. După nașterea băiatului, Gisèle încetase să mai lucreze cu ziua în tutungerii și rămăsese acasă, ca să-l crească mare cu lapte de la pieptul ei și cu povești. Câțiva ani mai târziu, se dusese iar la muncă, de data asta la o filatură din Karagatsia, nu departe de Biserica Înălțării Domnului. Când tusea ei începuse să sune ciudat, o alungaseră fără milă. După câteva zile, Lefteris fugise de la școală, dar câteva luni mai târziu fusese silit de tată-său să se întoarcă. Deprinsese iute scrisul și cititul. Franceza o deprinsese între timp de la maică-sa, o sorbise pe-ndelete, ca și laptele

6. Vitaliano Poselli (1838–1918), arhitect italian care a proiectat o serie dintre cele mai cunoscute clădiri publice și private din Salonic.

ei. Carte învățase mai degrabă din ziare și din reviste decât de la școală. Învățase să citească ziarele pe furis, atingându-le atât de ușor, încât degetele lui păreau niște piciorușe de păianjen: puteai să juri că paginile acelea nu fuseseră atinse vreodată.

În acea primă zi a venirii sultanului în oraș, Lefteris coti, ca de obicei, dinspre bulevard spre casă. Îl cam durea spatele încă de dimineață, de parcă povara știrii zilei atârna la fel de greu precum țiglele și cărămizile scoase de fabrica lui Allatini. Dar cum toate noutățile ultimelor zile erau tulburătoare, până la jumătatea drumului vânduse aproape toate ziarele. Se vorbea despre noua mișcare a Comitetului din capitală, care înăbușise contrarevoluția și-l detronase pe sultan, despre noul masacru al armenilor de la Adana, dar, îndeosebi, se zvonea despre ostaticul Abdul-Hamid adus la Salonic. Îi rămăseseră doar patru gazete, două grecești, una în ebraică și una în bulgară – pentru cea din urmă, oricât strigă până răguși în fața vilei lui Hadzhimishev, nu-i răspunse nimeni.

TRANSFERAREA SULTANULUI ÎN MIEZ DE NOAPTE⁷

Aseară la ora 11 a fost transferat aici sub supraveghere strictă, împreună cu două dintre soțiile lui, sultanul detronat Hamid și a fost închis în palatul fraților Allatini de lângă turnuri.

O găsi pe mamă-sa în picioare în bucătărioară, amestecând cu lingura în mâncare. Când erau doar ei doi, vorbeau întotdeauna franțuzește. Aerul mirosea a pilaf cu roșii și soarele îi lumina prin fereastră chipul. Avea părul lung, adunat într-un coc la spate. O privi o clipă, apoi își abătu privirea, știind că lumina amiezii îi

7. Ziarul *Farul Salonicului*, 23 martie 1909.

dădea la iveală toată paloarea. O întrebă dacă avea nevoie de el și își aruncă din nou pe umăr desaga cu ziare.

– Du-i gustarea asta lui taică-tău, a uitat s-o ia azi-dimineață, îi spuse și-i arătă o traistă mică din lână groasă.

O puse și pe-aceea pe umărul cu gazete, îi sărută mâna în care ținea lingura și ieși pe ușă. Își apără ochii cu palma, ca să nu-l orbească soarele, și cuprinse întregul golf cu privirea. Era înțesat de bărci și caice cu pânzele umflate de vânt, ca niște obraji. În zare se deslușea vaporul de pasageri *Haver*, care tocmai se grăbea să acosteze în cheiul lui Kerim efendi. Era una dintre zilele în care lumina îți obosea ochii.

Se întoarse acasă după chipiul cu cozoroc mare, ce-l ferea de soare și ploii. O găsi pe mamă-sa așezată pe divanul din salon, plângând.

*

Când ajunse la Vila Allatini, era deja amiază. Vându și ultimul exemplar din *Farul Salonicului* unuia dintre numeroșii pierde-vară care se adunaseră încă de dimineață împrejurul vilei, ca să-l zărească la un moment dat pe sultan ieșind și ca să aibă ce povesti seara la cafenea.

La poartă fu interogată de un ofițer care-l cercetă de sus până jos, plin de suspiciune. Lefteris se deprinsese deja să-i recunoască pe absolvenții Școlii Idadiye⁸, cu aerul lor grav și privirea arogantă. În fața lui stătea un ofițer de carieră, unul dintre generalii de mâine ai imperiului, care erau atenți la orice, până și la zborul unui cărăbuș, ca nu cumva să se ivească vreo piedică în calea ascensiunii lor.

8. Instituție de învățământ otomană din Salonic, echivalentă cu liceul. Absolvenții ei ocupau funcții publice și militare.